

УДК 37:33

Дорощук Н. І., аспірант (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ВПЛИВ ОСВІТИ НА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Автор доводить, що освіта забезпечує розвиток особи, а відповідно, покращення життя, зростання добробуту населення та призводить до зростання економічних показників. В статті обґрунтовано питому вагу освіти у ВВП України, яка за останні роки щорічно скорочується. Досліджено динаміку кількості закладів I-IV рівнів акредитації в Україні за 2010-2016 рр., доведено, що за досліджуваний період спостерігається їх зменшення, а також зменшення кількості студентів. Автором розкрито основні проблеми, пов'язані із отриманням належного рівня якості освіти, які потребують негайного вирішення: невідповідність освітніх послуг вимогам сучасного суспільства; відсутність доступу всіх категорій населення до якісної освіти (через відсутність фінансового забезпечення, сільська молодь і т.д.); недосконалий зміст освіти через надання автономії ВНЗ та недосконалість державних стандартів; відсутність можливості працевлаштування випускників Вузів; відсутність належної системи мотивації у навчальних закладах і т.д. Доведено, що освіта має особливий вплив на розвиток економіки.

Ключові слова: економіка, освіта, суспільство, ВВП України, економічне зростання.

Постановка проблеми. В сучасних умовах, коли змінюється структура зайнятості населення, зростає частка розумової праці у виробництві, зменшується потреба суспільства в малокваліфікованій праці, гостро постає питання про пошук додаткових джерел, внутрішніх резервів економічного зростання країни. Одним з таких джерел є рівень освіти населення. «Нинішній рівень освіти в Україні не дає їй змоги повною мірою виконувати функцію ключового ресурсу соціально-економічного розвитку держави і підвищення добробуту громадян. Залишається низькою престижність освіти і науки в суспільстві», – зазначено в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. Така особлива увага до сфери освіти пов'язана із її значним впливом на економіку країни. З'ясування впливу освіти на економічне зростання передбачає розмежування: 1) освіти як окремого фактора виробництва, який взаємодіє з іншими

факторами; 2) освіти як передумови “виробничого навчання” або “навчання на власному досвіді”. Михаць С. О. зазначає, що роль освіти як фактора економічного зростання полягає у збільшенні як індивідуальної, так і суспільної продуктивності праці, яка спричинена надбанням умінь та навичок і накопиченням знань.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання розвитку системи освіти, її якості вивчали ряд вчених, економістів, фахівців. Зокрема, серед науковців, які досліджували дану проблему з точки зору освіти, економіки, суспільства, у правовому аспекті, на увагу заслуговують праці Ю. Бажала, Д. Богині, А. Гальчинського, В. Геєця, Б. Кваснюка, К. Кривенка, В. Ланового, І. Лукінова, С. Мочерного, Б. Панасюка, Ю. Пахомова, А. Покритана, А. Філіпенка, А. Фукса, В. Черняка, А. Чухна. Більш детально проблеми розвитку освіти досліджували І. Каленюк, В. Куценко, В. Лагутін, В. Новіков, В. Радченко та інші. Отже, вивченням вказаної проблеми займалися як вітчизняні, так і зарубіжні вчені. Проте, у зв'язку із змінами умов навколишнього середовища, системи розвитку сучасної освіти (прийнято новий Закон «Про освіту» 05.09.2017 р.), вченими недостатньо уваги приділено дослідженню впливу освіти на розвиток національної економіки.

Формування цілей статті полягає в дослідженні рівня впливу освіти на розвиток національної економіки.

Виклад основного матеріалу. Освіта є невід'ємною умовою сучасного життя і господарської діяльності людини. Без певного рівня знань неможливо проводити правильну оцінку життєвих ситуацій і приймати адекватні рішення, важко виявляти індивідуальні здібності, а потім застосовувати їх у роботі. Не маючи освіти, не можна отримати високооплачувану роботу і користуватися багатьма життєвими благами. Освіта – це необхідна умова розвитку людини, яка робить її здатною до зміни зовнішнього світу і самої себе. За допомогою освіти людина осягає багато науки і наділяє себе знаннями, набуваючи здатність до творчої діяльності. Будь-яка господарська практика стає ефективною тільки при наявності освіти, а господарські механізми можуть отримувати нові імпульси до розвитку.

Вважаємо, що освіту не можна сприймати як однозначне явище. Воно охоплює більшу частину економічних і соціальних відносин і тому його дослідження має безліч аспектів. При написанні статті ми розглядатимемо освіту з точки зору економіки.

Освіта як складова сучасного суспільства покликана формувати високий рівень якості економіки. Її розвиток також пов'язано з тим, що у всьому світі зростає вплив такого фактора, як людський капітал. У суспільстві і державі існує однозначна думка щодо того, що система освіти має об'єктивні можливості для конкуренції з тими систе-

мами освіти, які існують в розвинених країнах. Для цього утворення необхідно забезпечити:

- широку підтримку з боку громадськості;
- відповідальну та активну державну освітню політику;
- глибоку і всебічну модернізацію освіти.

При цьому повинні бути виявлені ті ресурси, які вимагає модернізація, необхідні для механізмів їх ефективного використання, дослідження рівня впливу освіти на розвиток економіки. Вирішенні цих проблем передувє обґрунтування питомої ваги освіти у ВВП України (табл. 1).

Таблиця 1

Питома вага освіти у ВВП України*
(у фактичних цінах; млн грн)

Роки	Валовий внутрішній продукт	В т.ч. освіта	Питома вага освіти у ВВП України
2010 р.	1 079 346	53 462	4,95
2011 р.	1 299 991	59 377	4,57
2012 р.	1 404 66	71 771	4,90
2013 р.	1 465 198	77 986	5,32
2014 р.	1 586 915	76 068	4,79
2015 р.	1 988 544	95 085	4,78
2016 р.	2383182	93410	3,92

* Сформовано на основі статистичних даних Державної служби статистики України [1]

За даними табл. 1 можна стверджувати, що питома вага освіти у ВВП України за останні 4 роки щорічно зменшується, а за останній рік цей показник був найменшим за 2010-2016 рр. та становив 3,92% в структурі. Відповідно виникає необхідність у актуалізації цієї проблеми та дослідження перспективних напрямів розвитку сфери освіти.

Вважаємо, що система освіти є одним з основних соціальних інститутів. Вона являє собою найважливішу сферу, в якій здійснюється становлення особистості. Також систему освіти можна визначити як історично сформовану загальнонаціональну систему освітніх установ, а також органів управління цими установи. Функціонування системи освіти забезпечує інтереси, пов'язані з вихованням підростаючих поколінь, підготовкою їх самостійного життя і професійної діяльності, а також із задоволенням індивідуальних освітніх потреб. Системою освіти охоплюються установи, які займаються дошкільним вихованням, загальноосвітні установи, а також професійні навчальні

заклади, які можуть бути початковими, середніми або вищими. Також в систему освіти прийнято включати різні форми підготовки і перепідготовки, а також курси, які відносяться до питань підвищення кваліфікації працівників, культурно-освітні та позашкільні установи. Динаміку зміни кількості навчальних закладів України за 2010-2016 рр. подано в табл. 2.

За даними табл. 2, кількість закладів I-IV рівнів акредитації в Україні за 2010-2016 рр. зменшилася на 19%, а кількість студентів – на 34,6% порівняно з 2010 р. Якщо порівнювати з даними Державної служби статистики України 1990-1991 років, то кількість вищих навчальних закладів I-IV рівня акредитації на території України скоротилася більше ніж на третину (35,6%) на теперешній час. А з періоду 2015-2016 років кількість вищих навчальних закладів I-IV рівня акредитації скоротилася ще на 0,03% (на 2 одиниці).

З огляду на всі перераховані зміни, на території України розташовані 657 робочих вищих навчальних закладів. Зокрема, цій ситуації посприяли і події останнього часу: МОН анулювало ліцензії ВНЗ на території окупованого Донбасу і в Криму. До цього, варто відзначити, що майже два десятка ВНЗ з 2014 по 2016 роки вже були перенесені з непідконтрольних територій. Замість них, на їх базі, почали свою роботу близько 40 навчальних центрів Крим – Україна і Донбас – Україна, в які вже звернулися близько 3350 зацікавлених осіб [4].

Таблиця 2

Динаміка кількості закладів I-IV рівнів акредитації в Україні за 2010-2016 рр.

	I-IV рівнів акредитації					
	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16
Кількість закладів – усього, од	813	805	785	767	664	659
у тому числі за формами власності						
державною та комунальною	637	633	619	609	520	525
приватною	176	172	166	158	144	134
Кількість студентів – усього, осіб	2418111	2246363	2106174	1992882	1689226	1605270
у тому числі на відділеннях						
денних	1509049	1403249	1352150	1309592	1153293	1141291
вечірніх	8887	7665	6586	5555	4797	3822
заочних	900175	835449	747438	677735	531136	460157

продовження табл. 2

Прийнято – усього, осіб¹	506486	409541	427874	428356	361110	323064
у тому числі на відділення						
денні	371584	282293	317294	315569	279632	263713
вечірні	1602	1274	1091	876	804	500
заочні	133300	125974	109489	111911	80674	58851
Випущено – усього, осіб²	636291	609033	595251	560381	484482	447418
у тому числі з відділень						
денних	346345	336900	330716	321807	293553	272977
вечірніх	2906	2912	2675	2324	1695	1619
заочних	287040	269221	261860	236250	189234	172822
Кількість студентів у розрахунку на 10000 населення ³	557	519	488	463	393	375

¹Прийнято осіб на початковий цикл навчання (без тих, що прийняті для продовження навчання з метою здобуття більш високого освітньо-кваліфікаційного рівня).

²Випущено фахівців (без тих, що закінчили відповідний цикл навчання, зокрема бакалаврат, та продовжують навчання з метою здобуття більш високого освітньо-кваліфікаційного рівня).

³У розрахунку використано чисельність наявного населення: для даних за 2010/11 навчальний рік – на 1.01.2011, за 2011/12 – на 1.01.2012, за 2012/13 – на 1.01.2013, за 2013/14 – на 1.01.2014, за 2014/15 – на 1.01.2015, за 2015/16 – чисельність (за оцінкою) на 1.01.2016.

При врахуванні таких показників у бік зменшення доцільно зазначити, що взаємозв'язок освіти та економіки може мати і негативний характер. Саме таку тенденцію можемо і прослідкувати у системі вищої освіти: кількість ВНЗ зменшується, студентів – також, якість освіти – на неналежному рівні (за винятком кількох провідних закладів України). Ці зміни пов'язані з демографічним становищем і через це закриттям, реорганізацією або укрупненням освітніх установ. Разом з тим слід зазначити помітне погіршення матеріальної і лабораторно-експериментальної бази вищих навчальних закладів і необхідність вдосконалення наукової сфери вузівської науки. Проблема тут не у відсутності ідей, а у відсутності фінансових можливостей держави. Отже, можемо достовірно стверджувати, що економіка може так само негативно впливати на систему освіти, коли доводиться, наприклад, долати не тільки негативні тенденції економічних реформ, а й важкі соціально-економічні умови, шукаючи найбільш оптимальні шляхи якісного поліпшення викладання відповідно до вимог глобальних цивілізаційних перетворень.

В сучасних умовах розвитку освіти та підвищення вимог до випускника необхідним є звернення уваги не лише на теоретичні знання, а і на здатність самостійно застосовувати їх у нестандартних, пос-

тійно змінюваних життєвих ситуаціях. «Від якості підготовки та рівня освіченості робочої сили залежить кінцевий результат усього суспільного виробництва. Водночас розвиток матеріального виробництва зумовлює завдання освіти та економічні можливості її розвитку. Національний дохід, який створюється в матеріальній сфері виробництва, є фінансовим джерелом функціонування системи освіти», – стверджують Л.М. Зарецька і О.А. Кулініч.

На сьогодні в Україні є ряд проблем, пов'язаних із отриманням належного рівня якості освіти, які потребують негайного вирішення, серед них особливої уваги, на нашу думку, заслуговують:

- 1) невідповідність освітніх послуг вимогам сучасного суспільства;
- 2) відсутність доступу всіх категорій населення до якісної освіти (через відсутність фінансового забезпечення, сільська молодь і т.д.);
- 3) недосконалий зміст освіти через надання автономії ВНЗ та недосконалість державних стандартів;
- 4) відсутність можливості працевлаштування випускників ВНЗ;
- 5) повільний процес інформатизації навчальних закладів;
- 6) відсутність належного рівня правового захисту учасників навчально-процесу у всіх, без винятку, закладах освіти;
- 7) відсутність належної системи мотивації у навчальних закладах;
- 8) відсутність інтерактивних інноваційних методів навчання;
- 9) недостатній досвід в управлінні і самоврядуванні навчальних закладів.

Крім цього, освіта являє собою систему відносин, в які вступають особистості в процесі навчання. Освітній процес – це взаємодія багатьох сторін, що породжує безліч відносин. Вони включають в себе відносини між педагогом і учнем, між учнем і навчальною групою, між педагогом і трудовим колективом, між педагогом і освітньою установою, між освітньою установою і трудовим колективом, між освітнім закладом та державними органами та ін., що породжує і відносини в економіці.

Оскільки ми довели значний вплив освіти на економіку, то доцільно відмітити, що еволюція освіти повинна відповідати етапам розвитку суспільства. Сучасний постіндустріальний етап супроводжується ускладненням структури системи освіти за рахунок збільшення числа учасників освітнього процесу, посилення впливу знання на працю людини і сферу його проживання. Інтелектуальна складова людської праці зростає, стаючи вираженою тенденцією не тільки на-

прямки трансформації системи освіти, а й однією з ключових характеристик інноваційного суспільства.

Отже, сучасний розвиток суспільства вимагає вдосконалення системи педагогічної та післядипломної освіти педагогічних і науково-педагогічних працівників, здійснення принципово нових наукових досліджень, використання інноваційної освіти, нових підходів відповідно до умов соціально орієнтованої економіки та інтеграції України в європейське і світове освітнє співтовариство.

В результаті можемо стверджувати, що з одного боку, систему освіти можна визначити як певну цілісність або впорядкованість, а з іншого – як взаємозв'язок різних частин, які відносяться до структури такого явища як освіта, які мають безпосередній на неї вплив, приміром (студенти, учні, викладачі тощо).

Висновки із цього дослідження. Розвиток науки і прогресу, впровадження освіти в різних частинах країни має безпосередній вплив на економіку країни. Освіта постійно знаходиться під впливом глобалізації, що призводить до швидкого розвитку в економіці загалом. В рівній мірі зміни в систему освіти по всьому світу вносяться з точки зору ідей, цінностей і навичок. Зростання рівня знань, необхідного для прийняття щоденних рішень, і впливає на рівень доходу кожного з нас, дозволяє нам приймати раціональні рішення, шукати кращі варіанти, підвищувати рівень життя, здатність розподіляти наші доходи.

Освіта не просто пов'язана з економікою – в значній мірі вона детермінована її станом і розвитком. Багато дослідників, що стосуються питання зв'язку економіки і освіти, відзначають, що рівень навчання в будь-якому суспільстві пов'язаний з показниками економічного розвитку і з добробутом народу. Таким чином, стан економіки є джерелом більш-менш сильного розвитку освіти в різні періоди.

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
2. Зарецька Л. М. Роль освіти в економічному розвитку [Електронний ресурс] / Л. М. Зарецька, О. А. Кулініч. – Режим доступу : <http://elib.hduht.edu.ua/bitstream/123456789/851/1/22.pdf>
3. Михаць С. О. Роль освіти як фактора економічного зростання в умовах перехідної економіки : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. екон. наук [Електронний ресурс] / С. О. Михаць. – Київ, 2004. – Режим доступу : http://tourlib.net/aref_others/myhac.htm
4. Статистика за кількістю вищих навчальних закладів в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.nure.info/novyny/148-statystyka-za-kilkistyuvyschuxnavchalnyh-zakladiv-v-ukrayini.html>.
5. Дробноход М. Сьогодні і проблеми вищої

школи України [Електронний ресурс] / М. Дробноход. – Режим доступу:
<http://www.anvsu.org.ua/index.files/Articles/Drobnokhod2.htm>

Рецензент: д.е.н., професор Савіна Н. Б. (НУВГП)

Doroshchuk N. I., Post-graduate Student (National University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

EFFECT OF EDUCATION ON DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY

The author proves that education supplies personal development, and consequently, improvement of living standards of population and forces growth of economic indicators. The article argues a share of education in GDP of Ukraine, which is reduced every year. The works studies dynamics of the number of educational establishments of the I-IV level of accreditation in Ukraine in 2010-2016. It is confirmed that, for the studied period, there was fall of them, as well as reduction of the number of students. The author of the article describes main problems, connected with achievement of the appropriate level of education quality, requiring an urgent solution, i.e. inconsistency between educational services and requirements of modern society; lack of access for all categories of population to quality education (because of deficiency of financial supply, rural youth, etc.); inappropriate content of education because of autonomous status of Universities and imperfect state standards; poor opportunities for graduates to find job; lack of an appropriate motivation system in the educational establishments, etc. It is proved that education has a particular impact on the economy development.

Keywords: economy, education, society, GDP of Ukraine, economic growth.

Дорощук Н. И., аспирант (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

ВЛИЯНИЕ ОБРАЗОВАНИЯ НА РАЗВИТИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Автор доказывает, что образование обеспечивает развитие лица, а соответственно, улучшение жизни, роста благосостояния населе-

ния и приводит к росту экономических показателей. В статье обоснован удельный вес образования в ВВП Украины, которая за последние годы ежегодно сокращается. Исследована динамика количества заведений I-IV уровней аккредитации в Украине за 2010-2016 гг., доказано, что за исследуемый период наблюдается их уменьшение, а также уменьшение количеству студентов. Автором раскрыты основные проблемы, связанные с получением надлежащего уровня качества образования, которые нуждаются немедленного разрешения, : несоответствие образовательных услуг требованиям современного общества; отсутствие доступа всех категорий населения к качественному образованию(из-за отсутствия финансового обеспечения, сельская молодежь и так далее); несовершенное содержание образования через предоставление автономии вузам и несовершенство государственных стандартов; отсутствие возможности трудоустройства выпускников вузов; отсутствие надлежащей системы мотивации в учебных заведениях и так далее. Доказано, что образование имеет особенное влияние на развитие экономики.

Ключевые слова: экономика, образование, общество, ВВП Украины, экономический рост.
